

Ocena nowelizacji komunikatu Komisji Europejskiej dotyczącego ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (IPCEI)

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Polityka przemysłowa Unii Europejskiej w kontekście ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania
- III. Koncepcja ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania
- IV. Komunikat dotyczący ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania z 2014 roku
- V. Ocena i zastrzeżenia do komunikatu dotyczącego ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania z 2014 roku
- VI. Treść znowelizowanego komunikatu dotyczącego ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania z 2021 roku
- VII. Ocena zmian i podsumowanie

Streszczenie

Od 1 stycznia 2022 r. obowiązuje nowy komunikat Komisji Europejskiej dotyczący ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (dalej: IPCEI). IPCEI stanowią fundament unijnej polityki przemysłowej i z jednej strony mają na celu poprawę konkurencyjności europejskich przedsiębiorstw na świecie, z drugiej zaś – mogą istotnie zaburzyć konkurencję na rynku wewnętrznym UE. Niniejszy artykuł ma na celu ocenę nowelizacji komunikatu KE dotyczącego IPCEI z 2021 r. pod kątem uwzględnienia zarzutów stawianych poprzedniej wersji komunikatu przez państwa członkowskie, przedsiębiorców i organizacje pozarządowe w trakcie konsultacji publicznych.

Słowa kluczowe: ważne projekty stanowiące przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (IPCEI); polityka przemysłowa UE; pomoc publiczna; autonomia strategiczna; polityka innowacyjności.

JEL: O25, O31, K21

* Doktorantka w Szkole Doktorskiej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie; absolwentka prawa na WPIA UW; absolwentka Magister Juris na Uniwersytecie Oksfordzkim; adwokat w ORA Warszawa; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8974-3756>.

I. Wprowadzenie

Unia Europejska musi stawić czoła pogłębiającej się rywalizacji gospodarczej, militarnej i politycznej między mocarstwami. Pandemia COVID-19, atak Rosji na Ukrainę, narastające napięcie między Stanami Zjednoczonymi a Chinami i Brexit powodują, że UE w przyspieszonym tempie zaczyna realizować niezależną politykę przemysłową, aby osiągnąć *strategiczną autonomię* (Meunier i Mickus, 2020).

Jednym z filarów unijnej polityki przemysłowej, który w założeniu ma poprawić pozycję konkurencyjną i innowacyjność przedsiębiorstw z UE na świecie są ważne projekty stanowiące przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (dalej: IPCEI) (Kawecka-Wyrzykowska, 2020). Dzięki temu mechanizmowi możliwe jest wspieranie finansowe przez państwa członkowskie znaczących projektów innowacyjno-przemysłowych w UE, z wyłączeniem obowiązującego zakazu udzielania pomocy publicznej. Zasady udzielania tego wsparcia oraz cele przyświecające IPCEI zostały zawarte w komunikacie dotyczącym IPCEI po raz pierwszy w 2014 roku¹. W związku z szeregiem zastrzeżeń zgłaszanych zarówno przez państwa członkowskie, jak i przez przedsiębiorców z UE, po przeprowadzeniu analiz i konsultacji, Komisja Europejska znowelizowała komunikat i od 1 stycznia 2022 r. obowiązuje on w zmienionym kształcie².

W niniejszym artykule na początku skrótowo przedstawiono założenia unijnej polityki przemysłowej i zasady udzielania pomocy publicznej w UE. Następnie scharakteryzowano koncepcję IPCEI oraz przedstawiono zastrzeżenia, jakie miały do komunikatu KE dotyczącego IPCEI z 2014 r. instytucje publiczne, firmy prywatne oraz organizacje pozarządowe. Na koniec omówiono nowelizację komunikatu dotyczącego IPCEI, która miała miejsce w 2021 r. i przeprowadzono analizę porównawczą komunikatów oraz ich ocenę. Moim zdaniem, w znowelizowanej wersji komunikatu kryteria otrzymania wsparcia zostały zaostrzone; niejasne wcześniej definicje doprecyzowane, a zachęty do włączania MŚP do projektów – rozszerzone. Wciąż jednak dokument ten pozostawia furtkę dla państw starających się za pomocą instrumentu IPCEI omijać dotychczasowe zakazy udzielania pomocy publicznej.

II. Polityka przemysłowa Unii Europejskiej w kontekście ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania

Unia Europejska stoi na rozdrożu. Z jednej strony ma restrykcyjne podejście do udzielania pomocy publicznej przez państwa członkowskie (co do zasady obowiązuje zakaz udzielania pomocy publicznej), którego celem jest ochrona rynku wewnętrznego przed zaburzeniami konkurencji. Z drugiej strony – nie sposób nie zauważyć, że pogłębia się rywalizacja międzynarodowa, a państwa, takie jak Chiny, Stany Zjednoczone, Japonia czy Korea Południowa prowadzą polityki przemysłowe skoncentrowane na wspieraniu wielkich przedsiębiorstw z tych państw. Chiny czy Stany Zjednoczone nie są związane tak sztywnymi zasadami prawa konkurencji, jak te które obowiązują przedsiębiorstwa europejskie (Deffains, d'Ormesson i Perroud, 2020).

¹ Komunikat Komisji Kryteria analizy zgodności z rynkiem wewnętrznym pomocy państwa na wspieranie realizacji ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (OJ C 188, 20.6.2014, Document 52014XC0620(01)) (dalej: komunikat KE dot. IPCEI z 2014 r.).

² Komunikat Komisji Kryteria analizy zgodności z rynkiem wewnętrznym pomocy państwa na wspieranie realizacji ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (C/2021/8481 final, Document C(2021)8481) (dalej: komunikat KE dot. IPCEI z 2021 r.).

Wydarzenia ostatnich lat i miesięcy, czyli Brexit, pandemia COVID-19 oraz atak Rosji na Ukrainę dodatkowo pogarszają sytuację gospodarczą państw członkowskich, uzależnionych od surowców, towarów i usług spoza UE. Dlatego nadszedł być może czas na prowadzenie bardziej zdecydowanej polityki przemysłowej przez UE, mimo że może to mieć negatywne skutki dla rynku wewnętrznego i konkurencji wewnątrz UE. Konieczne jest bowiem zwiększenie przez UE strategicznej autonomii³ w kluczowych dla bezpieczeństwa obszarach poprzez zdywersyfikowanie międzynarodowych łańcuchów dostaw, monitorowanie strategicznych zależności i tworzenie sojuszy przemysłowych.

Suwerenna polityka przemysłowa Unii Europejskiej w rzeczywistości zaczęła być tworzona dopiero w ostatnich kilkunastu latach. Bódcem do tego był kryzys finansowy z lat 2008–2009 (Ambroziak, 2014). Rządy państw członkowskich, zaniepokojone spadkiem produkcji przemysłowej, rosnącym bezrobociem i wolniejszym rozwojem gospodarczym, zaczęły postulować zaprojektowanie polityki przemysłowej UE, ponieważ pogorszyła się konkurencyjność przedsiębiorstw unijnych względem tych spoza UE (z wyjątkiem skandynawskich i niemieckich) (Kawecka-Wyrzykowska, 2020). Powstała strategia „Europa 2020”⁴, której jednym z celów była odbudowa gospodarek unijnych, „prowadzenie polityki przemysłowej w czasach globalizacji” i naprawa sektora przemysłowego. W 2012 roku część państw, nieusatysfakcjonowanych powolnymi postępami w projektowaniu polityki przemysłowej, założyło (pod nieformalnym przewodnictwem Francji) grupę „Przyjaciół Przemysłu” (Hettne, 2020), która miała działać na rzecz poprawy konkurencyjności firm europejskich. Przedstawiciele grupy twierdzili, że sztywne zasady pomocy publicznej obowiązujące w UE są przestarzałe i nie odpowiadają dzisiejszym realiom globalnej gospodarki, w której przedsiębiorstwa spoza Unii są istotnie wspierane finansowo przez swoje rządy, nawet jeżeli lokują inwestycję na terenie UE, a przedsiębiorstwa unijne, co do zasady nie mogą liczyć na takie wsparcie. W grudniu 2018 r., przedstawiciele 18 państw członkowskich na poziomie ministerialnym przyjęli deklarację, w której zawarli postulat utworzenia europejskiej polityki przemysłowej, ponieważ w globalnym wyścigu przedsiębiorstwa unijne zaczynały być zacofane i niekonkurencyjne (Belmin, 2019).

Wreszcie w marcu 2020 r. Komisja Europejska zaprezentowała nową strategię przemysłową UE, w której akcent został położony na cyfryzację, zieloną transformację i poprawę konkurencyjności przemysłu europejskiego. W strategii tej pojawiła się także wzmianka o mechanizmie IPCEI, mającym znacząco wpłynąć na poprawę innowacyjności i konkurencyjności europejskich przedsiębiorstw na świecie. W maju 2021 r., już w trakcie trwania pandemii COVID-19, która spowodowała chwilowe załamanie łańcuchów dostaw i na marginesie uświadomiła wagę budowania niezależnego przemysłu europejskiego, została przyjęta znowelizowana strategia przemysłowa. Jej głównym celem jest przeprowadzenie dwojakiej transformacji: ekologicznej i cyfrowej przy wykorzystaniu przemysłu.

Z powyższego wynika, że prowadzenie skutecznej polityki przemysłowej staje się powoli warunkiem do zapewnienia niezakłóconego funkcjonowania gospodarek państw członkowskich, jak i bezpieczeństwa UE. Projekty IPCEI, które są fundamentem tej polityki, zaczynają odgrywać istotną rolę i umożliwią przynajmniej częściowe uniezależnienie się Wspólnoty Europejskiej od dostaw z państw trzecich.

³ O koncepcji strategicznej autonomii piszę w pkt VI niniejszego artykułu.

⁴ Strategia Europa 2020. Pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/strategia-europa-2020> (31.03.2022).

III. Koncepcja ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania

Udzielanie pomocy publicznej w UE jest co do zasady zakazane. Jednak biorąc pod uwagę narastające napięcia na świecie między państwami, niską innowacyjność unijnych przedsiębiorstw⁵ i założenia przyświecające nowej strategii przemysłowej UE, konieczne było zliberalizowanie przepisów dotyczących udzielania pomocy publicznej przedsiębiorstwom. Komisja Europejska zaproponowała koncepcję wielopaństwowej współpracy na podstawie wyłączenia z art. 107 ust. 3 lit. (b) TFUE⁶, zgodnie z którym „za zgodną z rynkiem wewnętrznym może zostać uznana pomoc przeznaczona na wspieranie realizacji ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania lub mająca na celu zaradzenie poważnym zaburzeniom w gospodarce Państwa Członkowskiego”. Na tej podstawie wydany został w 2014 r. komunikat Komisji dotyczący ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania (IPCEI) określający wymogi dla projektów IPCEI. W jej myśl IPCEI mogą się istotnie przyczynić do uruchomienia jeszcze większych inwestycji w innowacje, a także do tworzenia sojuszy przemysłowych pomiędzy przedsiębiorstwami z różnych państw członkowskich UE.

W celu zdiagnozowania i określenia priorytetowych obszarów, które byłyby wspierane w ramach mechanizmu IPCEI Komisja powołała Strategic Forum for IPCEI. W jego skład wchodziłi przedstawiciele państw członkowskich, przedsiębiorstw i organizacji. Forum uznało, że do kluczowych obszarów, z których projekty mogłyby otrzymać wsparcie w ramach IPCEI należą: 1) czyste, połączone i autonomiczne pojazdy (*clean, connected and autonomous vehicles, CCAV*); 2) inteligentne zdrowie (*smart health*); 3) przemysł niskoemisyjny (*low CO2 emissions*); 4) technologie i systemy wodorowe (*hydrogen technologies and systems*); 5) przemysłowy internet rzeczy (*Industrial Internet of Things*) i 6) cyberbezpieczeństwo (*cybersecurity*)⁷. W lutym 2021 r. Strategic Forum for IPCEI przekształciło się w Industrial Forum – stanowi ono obecnie grupę 57 ekspertów z państw członkowskich, przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych pracujących nad ciągłą aktualizacją polityki przemysłowej UE⁸.

Jedynie projekty zaakceptowane przez Komisję Europejską mogą uzyskać wsparcie, a proces uzyskiwania wsparcia odbywa się na poziomach krajowym i unijnym. Przed 2018 r. Komisja wydała zgody na dwa projekty infrastrukturalne, natomiast w ostatnich trzech latach KE wydała trzy decyzje w sprawie projektów IPCEI: w 2018, w 2019 i w 2021 roku. Pierwszy projekt, zaakceptowany w grudniu 2018 r. przez KE jako wspólne przedsięwzięcie Niemiec, Francji, Włoch i Zjednoczonego Królestwa dotyczące badań i innowacyjności w obszarze mikroelektroniki, miał szacowaną wartość wynoszącą ok. 7,75–7,90 mld euro. Wartość zatwierdzonej przez KE pomocy publicznej określono na ok. 1,75 mld euro. W projekcie przewidziano bezpośrednie zaangażowanie 29 firm z Francji, Niemiec, Włoch i Zjednoczonego Królestwa. Na drugi projekt Komisja wydała zgodę w grudniu 2019 roku. Jego celem ma być wsparcie badań i innowacji w obszarze produkcji baterii, m.in. do samochodów elektrycznych w UE; jest on realizowany w ramach

⁵ Coroczne dane z European innovation scoreboard: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en (15.03.2022).

⁶ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz. Urz. UE C 202 z 2016 r.).

⁷ Raport Strategic Forum for IPCEI, *Strengthening Strategic Value Chains for a future-ready EU Industry – report of the Strategic Forum for Important Projects of Common European Interest*, 2019. Pozyskano z: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/37824> (16.03.2022).

⁸ <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?do=groupDetail.groupDetail&groupID=3743> (31.03.2022).

European Battery Alliance (EBA). Pomoc publiczna ma wynieść ponad 3,2 mld euro. Projekt ten zgłosiło do KE siedem krajów: Belgia, Finlandia, Francja, Niemcy, Włochy, Polska i Szwecja. Trzeci projekt pt. „European Battery Innovation”, na który decyzja została wydana w styczniu 2021 r., również dotyczy produkcji baterii do samochodów elektrycznych. Zgłosiło go 12 państw członkowskich: Austria, Belgia, Chorwacja, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Włochy, Polska, Słowacja, Hiszpania i Szwecja. Wsparcie w ramach IPCEI będzie wynosiło prawie 2,9 mld euro. Wezmą w nim udział bezpośrednio 42 podmioty, w tym MŚP i startupy, a łącznie z poddostawcami i podmiotami współpracującymi liczba partnerów wyniesie 150. Projekt ten ma potrwać do 2028 roku.

Jednocześnie trwają zgłoszenia do kolejnych projektów IPCEI: wodorowego, drugiego z dziedziny mikroelektroniki, z obszaru zdrowia (*smart health*), z infrastruktury i usług chmurowych.

IV. Komunikat dotyczący ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania z 2014 roku

1 lipca 2014 r. Komisja Europejska wydała komunikat dotyczący IPCEI (dalej: komunikat KE dot. IPCEI z 2014 r.). W tym krótkim, bo liczącym dziewięć stron dokumencie, określone zostały zasady funkcjonowania mechanizmu IPCEI. Wsparcie mogły uzyskać przede wszystkim projekty mające wyraźnie innowacyjny charakter lub wnoszące istotną wartość dodaną w danej dziedzinie w świetle najnowszych osiągnięć w danym sektorze. Ponieważ celem IPCEI było i jest zapewnienie pozytywnego wpływu na gospodarkę unijną, a nie tylko pojedynczego państwa członkowskiego, projekty miały być wsparte przez co najmniej kilka państw członkowskich. Korzyści z tych projektów miały rozciągać się na znaczną część Unii Europejskiej (ważne *spill-over effects*) i przyczyniać do realizacji co najmniej jednego z celów UE⁹. Warunkiem było, aby projekty były współfinansowane przez beneficjenta pomocy. Określono także, że maksymalna wysokość wsparcia będzie wyznaczona w oparciu o lukę w finansowaniu w odniesieniu do kosztów kwalifikowanych (intensywność pomocy mogła sięgać nawet do 100% kosztów kwalifikowanych). Co więcej, projekty miały być znaczące pod względem ilościowym lub jakościowym (pkt 24 komunikatu KE dot. IPCEI z 2014 r.) – chodzi tu zatem albo o projekty przemysłowe o wielkiej skali, albo o projekty wysoce zaawansowane technologicznie.

Mimo niedługiego okresu obowiązywania komunikatu KE dot. IPCEI z 2014 r., widząc trudności, zarówno państw członkowskich, jak i przedsiębiorców, w interpretacji szeregu przepisów, Komisja postanowiła o jego nowelizacji.

V. Ocena i zastrzeżenia do komunikatu dotyczącego ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania z 2014 roku

Pierwszy komunikat KE dotyczący IPCEI funkcjonował od 2014 r., i poza dwoma projektami infrastrukturalnymi¹⁰, aż do końca 2018 r. Komisja nie wydała żadnej zgody na finansowanie

⁹ Zgodnie z punktem 15 komunikatu KE dot. IPCEI z 2014 r. projekt powinien na przykład mieć podstawowe znaczenie dla strategii „Europa 2020”, Europejskiej Przestrzeni Badawczej, europejskiej strategii w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających (10), strategii energetycznej dla Europy (11), ram politycznych do 2030 r. dotyczących klimatu i energii (12), europejskiej strategii bezpieczeństwa energetycznego (13), strategii w zakresie elektroniki, transeuropejskich sieci transportowych i energetycznych, a także unijnych inicjatyw przewodnich, takich jak: Unia innowacji (14), Europejska agenda cyfrowa (15), Europa efektywnie korzystająca z zasobów (16) czy Zintegrowana polityka przemysłowa w erze globalizacji (17).

¹⁰ Pierwszy dotyczył mostu Øresund pomiędzy Danią i Szwecją, a drugi połączenia między Danią i Niemcami – Fehmarn Belt.

projektów w ramach mechanizmu IPCEI (Nicolaidis, 2020). Pierwszym był dopiero IPCEI z dziedziny mikroelektroniki, prace nad nim trwały już od 2016 r., a decyzja została wydana dopiero w 2018 roku (Nicolaidis, 2020). Jakie były przyczyny tak małej liczby wydanych zgód lub raczej zgłoszonych projektów?

Mimo że mechanizm ten był korzystny finansowo, zarówno dla przedsiębiorców mogących otrzymać pomoc, jak i dla państw członkowskich chcących wesprzeć przedsiębiorstwa, to sam proces wyboru i oceny projektów był tak długotrwały i niejasny, że i państwa członkowskie, i przedsiębiorcy nie wnioskowali o wsparcie (Nicolaidis, 2020). Same kryteria były z jednej strony trudne do spełnienia dla zwykłych projektów przemysłowych (wymagany był komponent innowacyjny), z drugiej zaś – część definicji i wymogów zawartych w komunikacie KE dot. IPCEI z 2014 r. była nieprecyzyjna. Konieczne było zatem wprowadzenie zmian w celu doprecyzowania definicji, zaostrezenia części wymogów, włączenia MŚP do projektów i ochrony rynku wewnętrznego przed potencjalnymi zaburzeniami konkurencji spowodowanymi udzielaniem pomocy beneficjentom¹¹.

Komisja Europejska przeprowadziła ocenę komunikatu i rozpoczęła konsultacje publiczne w 2021 roku. W nocie wyjaśniającej do konsultacji publicznych uznano, że „komunikat w sprawie projektów IPCEI był ogólnie adekwatny do potrzeb. W szczególności okazał się przydatnym instrumentem ułatwiającym powstawanie ważnych transgranicznych, zintegrowanych i opartych na współpracy projektów w strategicznych łańcuchach wartości, promujących interesy europejskie”¹². W nocie nie wspomniano jednak o tym, że znaczna grupa rządów w wystosowanym otwartym liście zgłosiła szereg zastrzeżeń do tego komunikatu, m.in. zarzuciła, że na mechanizmie IPCEI zyskują zazwyczaj większe przedsiębiorstwa mające dobre relacje z władzami danego państwa członkowskiego i państwa z większymi zasobami administracyjnymi i finansowymi¹³.

W konsultacjach publicznych wzięli udział przedsiębiorcy, instytucje pozarządowe, przedstawiciele władz państw członkowskich. Jak oceniony został w trakcie tych konsultacji poprzedni komunikat dotyczący IPCEI i jakie zarzuty mieli wobec niego przedstawiciele różnych branż z państw członkowskich?¹⁴

Głównym zgłaszaniem zarzutem był zbyt niski udział małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w projektach IPCEI. Wsparcie otrzymywały dotychczas w ramach IPCEI wielkie przedsiębiorstwa, a dominującą rolę w projektach odgrywały Niemcy i Francja. Mogło to istotnie wpłynąć na naruszenie równowagi na rynku wewnętrznym UE. Padły zatem propozycje, aby wobec MŚP stosowano bardziej elastyczne wymogi administracyjne i szybszy proces oceny (*fast track*). Sugerowano, by projekty, w których udział biorą MŚP, miały korzystniejszą ocenę, proponowano dodatkowe usługi wsparcia administracyjno-organizacyjnego dla MŚP i podwyższenie dopuszczalnej intensywności pomocy dla projektów, w których uczestniczą MŚP. Przedsiębiorcy argumentowali, że MŚP nie

¹¹ Tak wynika z przeprowadzonych konsultacji publicznych, ich pełna treść jest dostępna na stronie KE: https://ec.europa.eu/competition-policy/public-consultations/2021-ipcei_en (20.04.2022).

¹² Nota wyjaśniająca towarzysząca konsultacjom publicznym na temat zmiany komunikatu w sprawie projektów IPCEI. Pozyskano z: https://ec.europa.eu/competition/consultations/2021_ipcei/background_note_pl.pdf (30.03.2022).

¹³ Wspólny dokument napisany przez przedstawicieli Czech, Danii, Finlandii, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Litwy, Łotwy, Polski, Słowacji i Szwecji. Pozyskano z: <https://www.government.se/articles/2021/09/smart-and-selective-use-of-the-ipcei-instrument/> (25.03.2022).

¹⁴ Szczegółowo piszę o tym w nieopublikowanym jeszcze artykule pt. „Ważne Projekty Stanowiące Przedmiot Wspólnego Europejskiego Zainteresowania (IPCEI) – szanse i zagrożenia dla Polski i polskich przedsiębiorców” – to publikacja po Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w SGH „Polska w gospodarce światowej – szanse i zagrożenia”. W artykule tym przeanalizowałam zarzuty podnoszone przez różne podmioty: przedsiębiorców, rządy i organizacje pozarządowe, tu przedstawiam skróconą wersję tych uwag.

mają takich samych możliwości przy wnioskowaniu o wsparcie ich możliwości administracyjno-organizacyjne są znacznie mniejsze niż wielkich przedsiębiorstw¹⁵.

Kolejnym istotnym zarzutem była kwestia zbyt długiego procesu notyfikacji projektów, który może potrwać nawet aż do roku. Przedsiębiorcy podkreślali, że szczególnie w przypadku projektów innowacyjnych jest to za długi okres, który może w konsekwencji spowodować niepowodzenie takich projektów. Inwestorzy proponowali, aby została uproszczona i skrócona ścieżka notyfikacji. Procedury administracyjne związane z mechanizmem IPCEI i proces podejmowania decyzji są za długie, szczególnie biorąc pod uwagę, że właśnie czas jest istotnym czynnikiem przy projektach B+R¹⁶.

Związany z powyższym istotnym problemem był różnorodny, niejednorodny proces wyboru przedsiębiorstw uczestniczących w IPCEI w różnych państwach członkowskich. To oznaczało, że proces starania się o wsparcie mógł się różnić, co teoretycznie mogłoby prowadzić do naruszenia unijnego prawa konkurencji¹⁷.

Wielokrotnie powtarzana była też uwaga dotycząca braku transparentności w procesie wyboru projektów i kwestia dołączenia do istniejącego IPCEI nowych zainteresowanych tym państw członkowskich. Pojawiło się pytanie, jak miałyby wyglądać taka procedura i czy w ogóle byłaby możliwa¹⁸.

Brakowało także, zdaniem przedsiębiorców, jasno określonych mechanizmów kontrolowania przebiegu IPCEI. Część podmiotów zgłaszała postulat, aby przyjąć instrumenty służące do monitorowania tego procesu, KPI, mapy drogowe, żeby móc też na tej podstawie nowelizować i ulepszać mechanizm IPCEI. Sugerowano ponadto, że powinna być także prowadzona ocena projektów po ich zakończeniu¹⁹.

Dużo uwag dotyczyło zbyt niejasnego określenia liczenia luki w finansowaniu i umożliwienia łączenia finansowania z różnych źródeł ze wsparciem otrzymywanym w ramach IPCEI (np. by możliwe było rozszerzenie możliwości finansowania także o środki pochodzące z programu Horyzont 2020 czy Europejskiego Funduszu Innowacji). W kontekście finansowania przedsiębiorcy postulowali też, aby do kosztów kwalifikowanych zaliczać koszty zarówno CAPEX, jak i OPEX inwestycji²⁰.

Zarzucano też, że w komunikacie KE dot. IPCEI z 2014 r. za mały akcent kładziony był na wykorzystywanie w procesie produkcji neutralnych, nieszkodliwych dla środowiska technologii. Szczególnie w kontekście wielkich projektów przemysłowych należy analizować ich wpływ na środowisko²¹.

Powyżej przedstawiono skrótowo część zarzutów przedsiębiorców wobec komunikatu KE dot. IPCEI z 2014 roku. W następnej części zostanie poddane analizie czy zostały one uwzględnione w trakcie prac nad nową wersją komunikatu.

¹⁵ Tak wynika z przeprowadzonych konsultacji publicznych, ich pełna treść jest dostępna na stronie KE. Zob. https://ec.europa.eu/competition-policy/public-consultations/2021-ipcei_en (20.04.2022).

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

VI. Treść znowelizowanego komunikatu dotyczącego ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania z 2021 roku

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom przedsiębiorców i podmiotów biorących udział w konsultacjach publicznych, Komisja przyjęła zmieniony komunikat dotyczący IPCEI, który obowiązuje od 1 stycznia 2022 roku.

Już w preambule komunikatu zostały wprowadzone liczne zmiany. Jasno zostały określone cele IPCEI: projekty te mają „przyczynić się w znacznej mierze do zrównoważonego wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy, poprawy konkurencyjności i odporności przemysłu i gospodarki w Unii oraz wzmocnić jej **otwartą autonomię strategiczną**”. Ten ostatni zwrot jest istotny w kontekście bieżących wydarzeń politycznych: agresji Rosji na Ukrainę, wojny handlowej i gospodarczej UE z Rosją, polegania na Stanach Zjednoczonych w kontekście obrony militarnej czy całkowitego uzależnienia od Chin w kontekście importu niektórych surowców – gdy konieczne jest doprowadzenie do większej samowystarczalności UE. Koncepcja strategicznej autonomii nie jest zawarta w traktatach unijnych, ma raczej wymiar polityczny. Założeniem przyświecającym tej idei jest by Unia chroniła swoje interesy, mogła działać niezależnie i mieć dostęp do swoich zasobów w kluczowych strategicznych branżach. Dopiero w strategii przemysłowej przedstawionej przez Komisję Europejską w marcu 2020 r. pojawiło się szersze odwołanie do autonomii strategicznej „europejska autonomia strategiczna dotyczy zmniejszenia zależności od innych od rzeczy, których najbardziej potrzebujemy: kluczowych surowców i technologii, żywności, infrastruktury, bezpieczeństwa i innych strategicznych dziedzin. Dzięki niej istnieje możliwość rozwijania rynku wewnętrznego, swoich towarów i usług, co wpłynie na poprawę konkurencyjności UE” (Van den Abeele, 2021, s. 16). Według KE autonomia strategiczna ma dwa wymiary: defensywny – polegający na zmniejszeniu zależności zewnętrznej UE i ofensywny – rozwijania rynku wewnętrznego UE, zwiększania eksportu towarów i usług unijnych przedsiębiorców poza granice wspólnoty. IPCEI może być narzędziem, które przyczyni się do pogłębiania tej autonomii (przykładem jest IPCEI polegający na budowaniu niezależnego łańcucha baterii do samochodów elektrycznych) (Van den Abeele, 2021).

W komunikacie zostały dokładnie wymienione obszary, w których IPCEI mają realizować cele UE, tj. Europejski Zielony Ład, strategia cyfrowa i cyfrowa dekada, nowa strategia przemysłowa dla Europy i jej aktualizacja, europejska strategia w zakresie danych oraz Next Generation EU. Omawiany komunikat został wydany w trakcie pandemii COVID-19, co zostało uwzględnione w nowelizacji – wspomniano, że projekty IPCEI „mogą się przyczynić do trwałej odbudowy po poważnych zakłóceniach gospodarczych, takich jak te spowodowane pandemią COVID-19”. We wprowadzeniu do komunikatu pojawiło się też wyczekiwane przez przedsiębiorców odwołanie do MŚP, jest mowa o „zapewnieniu MŚP i przedsiębiorstwom typu start-up możliwości uczestniczenia w projektach IPCEI i czerpania z nich korzyści”.

W trzeciej części komunikatu, w której określone zostały kryteria kwalifikowalności, sporo zostało doprecyzowane. Pojawił się wymóg realizowania jednego z celów strategii UE. Ponadto obecnie należy w ramach projektu wykazać, że ma on na celu przezwyciężenie istotnych niedoskonałości rynku lub braków systemowych, które uniemożliwiają realizację projektu w takim

samym zakresie lub w ten sam sposób w przypadku braku pomocy, lub problemów społecznych, którym w inny sposób nie można odpowiednio zaradzić.

Do zmian należy też zwiększenie minimalnej liczby uczestniczących państw z dwóch do czterech oraz wprowadzenie wymogu, aby wszystkie zainteresowane państwa członkowskie miały **rzeczywistą** możliwość uczestniczenia w powstających projektach IPCEI (pkt 17 i 18 projektu komunikatu). Co więcej, w komunikacie określono, że „zgłaszające projekt państwa członkowskie muszą wykazać, że wszystkie państwa członkowskie zostały poinformowane o ewentualnym pojawieniu się projektu, np. poprzez kontakty, sojusze, spotkania lub wydarzenia służące nawiązywaniu kontaktów, również obejmujące MŚP i przedsiębiorstwa typu start-up, oraz że miały one możliwość uczestniczenia w projekcie”. Jak wspomniano powyżej, wiele podmiotów zarzucało poprzednio obowiązującemu komunikatowi brak transparentnego procesu informowania o projektach i możliwości brania w nich udziału.

W punkcie 19. komunikatu pojawił się wymóg, aby projekt był współfinansowany w „**znaczącym stopniu**” przez beneficjenta. W kolejnym, 20. punkcie odwołano się do kwestii środowiskowych – „państwa członkowskie będą musiały przedstawić dowody potwierdzające, że projekty są zgodne z zasadą „nie czyni poważnych szkód” w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) 2020/852” i ma to stanowić istotny czynnik przy ocenie projektów.

Dalej Komisja w punkcie 21. komunikatu informuje, że na korzyść przy ocenie projektu będą wpływały: „współpraca między dużymi przedsiębiorstwami a MŚP, w tym przedsiębiorstwami typu start-up, w różnych państwach członkowskich, wspieranie rozwoju regionów znajdujących się w niekorzystnym położeniu, okoliczność, że projekt wiąże się ze współfinansowaniem z funduszu unijnego w ramach zarządzania bezpośredniego, pośredniego lub dzielonego, to że projekt obejmuje duży wkład niezależnych inwestorów prywatnych i wreszcie to, że projekt dotyczy wyraźnie zidentyfikowanej i znaczącej zależności strategicznej”. W poprzednim komunikacie powyższe kwestie nie były wymienione jako mające wpływ na pozytywną ocenę projektu.

Ponadto do zmienionego komunikatu Komisji dotyczącego IPCEI dodana została szczegółowa definicja „pierwszego przemysłowego zastosowania w przemyśle”²² (pkt 24 komunikatu). Przedsiębiorcy i przedstawiciele władz publicznych dotychczas narzekali na jej brak w komunikacie.

W sekcji czwartej zostały określone zasady dotyczące proporcjonalności i konieczności udzielenia pomocy. I tu zaszła zmiana: Komisja wprowadziła wymóg, aby państwa członkowskie dostarczyły dowodów potwierdzających prawdopodobieństwo istnienia bądź braku alternatywnego scenariusza. Co więcej, zostały zobowiązane do przedstawienia odpowiednich dokumentów wewnętrznych beneficjentów, takich jak prezentacji zarządu, analiz, sprawozdań i badań. W poprzednim komunikacie z 2014 r. nie było wzmianki o konieczności przedstawienia dowodów, co również było przedmiotem krytyki w trakcie konsultacji publicznych. Dalej w tej samej sekcji pojawiły się nowe zasady. Po pierwsze, że „pomoc państwa przeznaczona na wspieranie realizacji

²² Na potrzeby niniejszego komunikatu pierwsze zastosowanie w przemyśle oznacza rozbudowę instalacji pilotażowych, zakładów demonstracyjnych lub opracowanie całkowicie nowej aparatury i urządzeń w ramach etapów następujących po etapie linii pilotażowej, w tym fazę testów oraz zwiększanie skali produkcji seryjnej, ale nie zastosowanie do produkcji masowej ani działalności handlowej (24). Koniec pierwszego zastosowania w przemyśle ustala się z uwzględnieniem m.in. odpowiednich wskaźników efektywności związanych z działalnością BRI, wskazujących na zdolność do rozpoczęcia produkcji masowej. Działania w zakresie pierwszego zastosowania w przemyśle mogą być finansowane z wykorzystaniem pomocy państwa, o ile wspomniane pierwsze zastosowanie w przemyśle wynika z działalności badawczej, rozwojowej i innowacyjnej („BRI”) oraz o ile ono samo zawiera znaczący element BRI, który jest integralną i niezbędną częścią pomyślanej realizacji projektu. Pierwszego zastosowania w przemyśle nie musi dokonywać ten sam podmiot co podmiot, który prowadził działalność BRI, o ile uzyska on prawa do wykorzystania wyników wcześniejszej działalności BRI oraz o ile zarówno działalność BRI, jak i pierwsze zastosowanie w przemyśle są opisane w projekcie.

projektów IPCEI może być łączona z finansowaniem unijnym lub inną pomocą państwa, pod warunkiem że całkowita kwota finansowania publicznego przyznanego w odniesieniu do tych samych kosztów kwalifikowalnych nie przekracza najbardziej korzystnej stopy finansowania określonej w mających zastosowanie przepisach prawa unijnego” (pkt 35 komunikatu). Po drugie, że Komisja może zwrócić się do zgłaszającego państwa członkowskiego o wdrożenie mechanizmu wycofania, polegającego na tym, że w przypadku projektu bardziej dochodowego niż przewidywano w zgłoszonej analizie luki w finansowaniu, „mechanizm wycofania powinien zapewniać zrównoważony podział dodatkowych zysków i powinien mieć zastosowanie wyłącznie do tych inwestycji, które osiągają – na podstawie wyników przepływów pieniężnych *ex post* i wypłat pomocy państwa – stopę zwrotu przekraczającą koszt kapitału beneficjentów. Każdy taki mechanizm wycofania powinien być jasno określony z wyprzedzeniem, aby zapewnić beneficjentom przewidywalność finansową w momencie podejmowania decyzji o udziale w projekcie” (pkt 36). Po trzecie znalazł się zakaz relokacji inwestycji w punkcie 47: Komisja ma sprawdzić czy pomoc jest uwarunkowana przeniesieniem działalności produkcyjnej lub jakiegokolwiek innej działalności beneficjenta z obszaru innego państwa EOG na terytorium państwa członkowskiego przyznającego pomoc. Gdyby beneficjent planował takie przeniesienie (niezależnie od liczby miejsc pracy rzeczywiście utraconych w pierwotnym miejscu prowadzenia przez beneficjenta działalności w EOG) uznane by to zostało za szkodliwe dla rynku wewnętrznego.

Do ostatnich wprowadzonych do komunikatu zmian należą te zawarte w sekcji 4.3. Zgodnie z nimi państwa członkowskie muszą publikować w prowadzonym przez Komisję module dotyczącym przejrzystości przyznawania pomocy państwa lub na kompleksowej stronie internetowej dotyczącej pomocy państwa na szczeblu krajowym lub regionalnym szereg dodatkowych, nie wymaganych w poprzednim komunikacie informacji o: instrumencie pomocy, elemencie pomocy i kwocie nominalnej pomocy przyznanej każdemu beneficjentowi, dacie przyznania pomocy i dacie publikacji, rodzaju beneficjenta (MŚP/duże przedsiębiorstwo/start-up), regionie, w którym beneficjent ma siedzibę (na poziomie NUTS II lub niższym); głównym sektorze gospodarki, w którym beneficjent prowadzi działalność (na poziomie grupy NACE) i celu pomocy. Zgodnie z treścią poprzedniego komunikatu z 2014 r. państwa były zobowiązane do podania informacji jedynie o nazwie organów przyznających pomoc, do opublikowania tekstu decyzji przyznającej pomoc, i podania nazw i identyfikatorów beneficjentów. Zmieniony został także limit, powyżej którego istnieje obowiązek publikowania powyższych informacji – wcześniej istniał obowiązek publikowania, jeżeli przyznana pomoc indywidualna przekraczała 500 000 euro, a obecnie należy publikować te informacje, jeżeli przyznana pomoc indywidualna przekroczy 100 000 euro (pkt 49 komunikatu z 2021 r.).

VII. Ocena zmian i podsumowanie

IPCEI stanowi kluczowy mechanizm w nowej unijnej polityce przemysłowej. Biorąc pod uwagę sytuację na świecie Europa musi zadbać bardziej niż kiedykolwiek od czasu II wojny światowej o swoją strategiczną autonomię, zapewnienie nieprzerwanych dostaw, samowystarczalną produkcję i gospodarkę. Narzędziem, które może w tym pomóc jest właśnie IPCEI, które ma wspierać wielkie projekty innowacyjno-przemysłowe realizowane przez unijnych przedsiębiorców. Aby jednak instrument ten nie zaburzył konkurencji na rynku wewnętrznym UE i nie służył tylko wielkim przedsiębiorstwom i rozwiniętym gospodarczo państwom do omijania zakazu udzielania pomocy

publicznej, konieczne jest udzielanie wsparcia finansowego w ramach jasno i sztywno określonych zasad w drodze transparentnego procesu. Pytanie, czy dzięki nowelizacji komunikatu wątpliwości wielu podmiotów zostały rozwiane, a problemy, takie jak dysproporcje w potencjalnym finansowaniu projektów i przedsiębiorstw przez państwa unijne, mały udział MŚP w mechanizmie IPCEI i nietransparentny proces połączony z brakiem spójnych procedur dotyczących ubiegania się o wsparcie oraz kwestie środowiskowe – rozwiązane.

Moim zdaniem znowelizowany komunikat nie odpowiada na stawiane poprzedniemu dokumentowi zarzuty – dokonane zmiany są zaledwie kosmetyczne. Wiele sformułowań wciąż jest nieostrych i często nie ma bezwzględnych warunków stawianych przedsiębiorcom starającym się o dofinansowanie w ramach IPCEI. Komisja w komunikacie z 2021 r. ucieka się do takich sformułowań, jak „na ocenę pozytywnie wpłynie”, „należy poinformować” – nie egzekwując następnie braku poddania się takiej procedurze przez przedsiębiorstwa. Takie samo stanowisko przedstawił Związek Pracodawców i Przedsiębiorców Polskich w opinii z 9 lutego 2022 r. stwierdzając, że ostatnia rewizja zasad mechanizmu IPCEI nie rozwiązała żadnej z głównych jego wad, a IPCEI są wciąż „nieprzejrzyste i źle zdefiniowane”²³.

Przed wszystkim dotychczas ponad połowa państw członkowskich (14) nie uczestniczyła jeszcze w IPCEI, a kraje mocno lobbujące za istnieniem tego mechanizmu wsparcia, tj. Niemcy, Francja, Włochy i Szwecja brały udział już w ponad dwóch projektach. Podniesienie limitu państw uczestniczących w projektach z dwóch do czterech oraz obowiązek „informowania” wszystkich państw członkowskich o planowanych projektach to wciąż nie są wymogi nie do ominięcia dla państw traktujących IPCEI jako narzędzia dodatkowej dominacji gospodarczej i wspierania przez nie swoich przedsiębiorców. Mniejsze i słabsze państwa, mimo bycia poinformowanymi, mogą nie dysponować takimi zasobami finansowymi czy operacyjno-administracyjnymi, aby móc uczestniczyć w danym projekcie.

Już na przykładzie IPCEI dotyczącym baterii do samochodów elektrycznych widać było, że kwoty deklarowanego wsparcia diametralnie różnią się między państwami, co może skutkować pogorszeniem sytuacji przedsiębiorstw z państw niebiorących udziału w IPCEI bądź biorących udział, ale oferujących niższe wsparcie. W IPCEI tym bierze udział 17 uczestników z 7 państw członkowskich – finansowanie łącznie ma wynieść 3,2 mld EUR, z czego Belgia ma przekazać 80 mln EUR, Francja 960 mln EUR, Niemcy 1,25 mld EUR, Włochy 570 mln EUR, a Polska 240 mln EUR. Stosunek wsparcia narodowego do liczby zaangażowanych przedsiębiorców waha się od 250 mln EUR na przedsiębiorstwo do 30 mln EUR na przedsiębiorstwo²⁴. Można też przytoczyć przykład Tesli, której rząd niemiecki zaoferował gigantyczne wsparcie finansowe w ramach IPCEI na budowę fabryki w Niemczech, podczas gdy inne państwa unijne również były zainteresowane ulokowaniem tej fabryki w swoich granicach (Tesla później wycofała wniosek o udzielenie pomocy) (Poitiers i Weil, 2022).

Krytycznie można też ocenić zmiany wprowadzone w kontekście MŚP – wciąż nie zostało wyraźnie określone jak i kiedy powinny być zaangażowane w projekty firmy MŚP. Nie ma żadnych

²³ Stanowisko ZPP ws. Komunikatu Komisji, *Polityka konkurencji gotowa na nowe wyzwania*. Pozyskano z: [https://zpp.net.pl/category/bez-kategorii-pl/\(21.02.2022\)](https://zpp.net.pl/category/bez-kategorii-pl/(21.02.2022)).

²⁴ Szczegółowo piszę o tym w nieopublikowanym jeszcze artykule pt. „Ważne Projekty Stanowiące Przedmiot Wspólnego Europejskiego Zainteresowania (IPCEI) – szanse i zagrożenia dla Polski i polskich przedsiębiorców” – jest to publikacja po Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w SGH pt. „Polska w gospodarce światowej – szanse i zagrożenia”.

minimalnych wymogów dotyczących ich udziału w projektach. W praktyce głównie duże przedsiębiorstwa korzystają ze wsparcia w ramach IPCEI. Przykładowo w IPCEI w dziedzinie mikroelektroniki aż 35–46% całkowitego wsparcia trafi do jednej firmy – STMicroelectronics (Poitiers i Weil, 2022).

W nowym komunikacie przepisy dotyczące obliczania luki w finansowaniu kosztów CAPEX i OPEX są wciąż niejasne, mimo że w trakcie konsultacji podkreślało ten problem szereg przedsiębiorców. Biorąc pod uwagę jak gigantyczne wsparcie można otrzymać (aż do 100% brakujących kosztów kwalifikowanych), szczegółowe uregulowanie czym są koszty kwalifikowane i jak należy liczyć lukę w finansowaniu – powinno być priorytetem w trakcie prac nad zmianą komunikatu. Publicznie nie są dostępne dane dotyczące decyzji w poprzednich projektach (dostępna jest jedynie decyzja dotycząca IPCEI z mikroelektroniki)²⁵, ale w opublikowanej wersji nie znalazła się kalkulacja kosztów.

Mimo obaw państw dotyczących potencjalnego szkodliwego wpływu na środowisko projektów IPCEI, będących wielkimi projektami przemysłowymi, w zmienionym komunikacie wymogi środowiskowe dotyczące projektów zostały poluzowane, co również należy ocenić negatywnie.

Z powyższego wynika zatem, że w nowelizacji Komisja uwzględniła część zarzutów kierowanych przez przedsiębiorców, ale wciąż komunikat KE dotyczący IPCEI z 2021 r. nie jest wystarczająco precyzyjny, rygorystyczny i stwarza pole do nadużyć dla najsilniejszych państw i przedsiębiorstw unijnych kosztem tych słabiej rozwiniętych i MŚP.

Wymierny wpływ IPCEI będzie możliwy do zbadania dopiero za parę lat (poprzez badania ilościowe), jednak już dziś widać, że podstawowym czynnikiem, który determinuje ocenę wciąż dość nieścisłego komunikatu dotyczącego IPCEI i samego tego mechanizmu jest kwestia podejścia do roli UE i jej pozycji na świecie. Zakładając, że nadrzędnym celem jest silna pozycja konkurencyjna UE na świecie i jej niezależność od innych państw, IPCEI to narzędzie, które jako filar polityki przemysłowej może się do tego istotnie przyczynić, a niejasna wciąż treść i wymogi zawarte w komunikacie KE dotyczącym IPCEI z 2021 r. nie wpłyną na to negatywnie. Jeżeli przyjąć jednak założenie, że podstawową wartością jest niezaburzona konkurencja na rynku wewnętrznym UE i dotychczas obowiązujący w UE zakaz udzielania pomocy publicznej (z wyjątkami określonymi w traktatach), to znowelizowany komunikat nie jest wystarczająco rygorystyczny, aby chronić tę wartość oraz mniejsze przedsiębiorstwa i słabiej rozwinięte gospodarczo kraje UE. UE jako organizacja w świetle narastających konfliktów międzynarodowych potrzebuje autonomicznej gospodarki i niezakłóconego dostępu do towarów i usług, ale ceną za to może być zaburzenie konkurencji wewnątrz UE i pogorszenie pozycji przedsiębiorców oraz negatywny wpływ na gospodarki państw członkowskich nieuczestniczących w tych projektach.

Bibliografia

- Ambroziak, A. (2014). Renaissance of the European Union's Industrial Policy. *Yearbook of Polish European Studies*, 17.
- Belmin, P. (2019). Possible reform of competition law: Food for thought to improve the interplay between merger control and other EU policies. *Concurrences*, 3.

²⁵ Dec. KE w sprawie IPCEI w dziedzinie mikroelektroniki z 13.12.2018 r. Pozyskano z: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/201952/277367_2120330_254_2.pdf (31.03.2022).

- Deffains, B., d'Ormesson, O. i Perroud, T. (2020). Competition Policy and Industrial Policy: For a reform of European law. *European issues*, 543.
- Hettne, J. (2020). European industrial policy and state aid – a competence mismatch? *SIEPS*, 1.
- Meunier, S. i Mickus, J. (2020). Sizing up the competition: explaining reform of European Union competition policy in the Covid-19 era. *Journal of European Integration*, 42.
- Nicolaides, P. (2020). An Important (And so Far, Unique) Project of Common European Interest, *State AidHub.eu*.
- Poitiers, N. i Weil, P. (2022). Opaque and ill-defined: the problems with Europe's IPCEI subsidy Framework. *Bruegel Blog*.
- Sandberg, L. (2016). Infrastructure and State aid in light of the IPCEI Communication. *ERA Forum*, 17.
- Van den Abeele, E. (2021). Towards a new paradigm in open strategic autonomy? European Trade Union Institute.